

crkva u svijetu

RAZGOVORI

UNUTARNJA KRONIKA

Dr Vjekoslav Bajsić, Strah za granicu, KS, Zagreb, 1980.

Stanko Vasilj

Iako je Bajsićev STRAH ZA GRANICU prisutan među nama već deset godina, svojstva i dimenzije tih vrlo originalnih razmišljanja osjetili smo tek sada kad su sabrana u knjigu s navedenim naslovom. Neki misle da bi to bila njezina slabost, jer je složena od malih i nepovezanih jedinica. Ali tko knjigu pomno pročita, lako će se uvjeriti, da to nije nikakav manjak knjige, jer je njezin sistem i njezina živa povezanost čovjek koji sa čvrstih osobnih pozicija motri i izgovara što se po njegovu mišljenju i osjećanju događalo na našim crkvenim, teološkim i duhovnim prostorima posljednjih desetak godina.

Jesu li Bajsićeve »pitanja sadašnjeg trenutka«, nudena na pročelju KANE našem općinstvu kroz zadnjih deset godina, bila prava i vruća pitanja naše hrvatske kršćanske sadašnjosti, pitanje ostaje otvoreno. Međutim, ako su to i samo njegova osobna pitanja, on ima pravo da ih kao kršćanski intelektualac i književnik (njegove su literarne sklonosti i kvalitete očite) ponudi na razmišljanje. U svakom slučaju ova razmišljanja možemo nazvati i svojevrsnom kronikom naše Crkve iznutra. Duhovna i teološka strujanja jednog izvanrednog vremena kao što je ovo naše pokoncilsko, s mnogo neraščišćenih problema i s toliko tek natuknutih upitnika stalni su i čvrsto povezani sadržaj ove Bajsićeve knjige.

Možda bi se moglo prigovoriti da Bajsić postavlja mnoga i teška pitanja svijesti i konkretnoj razini naše kršćanske sadašnjosti, a premalo daje odgovora i rješenja. Ali on na taj prigovor odmah u uvodnoj riječi daje i odgovor: »Riječ je o pitanjima koja su već pomalo i odgovori.« Uvijek se, barem između redaka, osjeti i »namiriše« autorov stav, sugestija,

ali i rješenje. I kako god ova pitanja shvaćali i primili, neosporna je činjenica, da ona predstavljaju originalan i ozbiljne pažnje vrijedan napor i uspjeh. Ideja »pitanja sadašnjeg trenutka« vrlo je originalna i aktualna, ali za jednog čovjeka, makar on bio i Bajsić, vjerojatno preopsežna. Barem kroz toliko godina. KANA bi sigurno još bolji posao obavila, da je angažirala za taj interesantan posao više kvalificiranih ljudi. Možda jedan ciljeli štab.

Vjekoslav Bajsić je osebujan pisac. Intelektualac i erudita nesvakidašnjih horizonata. Znatiželjan i kritičan duh. To jednako pokazuje njegov STRAH ZA GRANICU kao i svi dosadašnji njegovi radovi. On je kao malo koji teolog u nas imao priliku rasti i pod našim duhovnim podnebljem i upijati nova zbivanja i strujanja zapadnog kršćanskog svijeta, koja su dijelom javno i otvoreno a dijelom i podzemno pripremala misaoni i duhovni fond Drugog vatikanskog sabora. I nije nikakva tajna da se Bajsić ugodnije osjeća na lijevoj strani velikih teoloških strujanja naših dana. Neki čak kažu da je on toliko nov, da u jučerašnjoj Crkvi ne bi ništa ostavio osim same Crkve. Vjerojatno pretjerano rečeno, ali u svakom slučaju karakteristično.

Nema sumnje, Bajsić u Crkvi i u »kršćanskoj sadašnjosti« vidi i ustrajno valorizira dosta toga što drugima izmiče iz vidnog polja. Ali on je i hrabar pa se ne boji reći ono što vidi, ili mu se barem čini da vidi. I, što je rjeđa stvar, on je istovremeno samostalan mislilac i jasan pisac. On probleme umije čvrsto sažeti i kao gnome aforistički izreći: »Mnogo govorimo u Crkvi o zlu i pokvarenosti i zloj volji. Malo govorimo o gluposti, koje ima više nego zle volje« (s. 67). »Osuđeni smo na očite gluposti kojima se predajemo i na neki način čudan prokleti« (67). »Trebalo bi porazgovoriti s kršćanima da se vidi što se to zapravo događa, umjesto da svoje teorije o situaciji i ljudima koje i ne poznajemo uporno šaljemmo caru u Stambul« (69). »Možda samo opravdavam u nama što zabacujemo u drugomu« (71). »Može se dogoditi da čovjek bude vrlo zauzet za svoju vjeru, a ipak je načinom svoje zauzetosti možda nijeće« (71). »Ako se čovjek spasava po milosrđu Božjem, onda i Crkva može spasavati i djelovati samo kao instrument milosrđa« (72). »Kakvih može Crkva imati većih interesa nego da ljudima donese Radosnu vijest? Koje veće dobro može postojati nego što je mir Kristov?« (76). Ima i takvih »koji misle da nismo ovlašteni kompromitirati Božje i crkvene interese izmirenja radi« (75). »Najveća je dobit za Crkvu ako ljudi prihvate Radosnu vijest i promijene svoje glave i svoje srce« (77). »Trebalo bi biti jasno da se ne može biti kršćanin iz nekršćanskih motiva« (79). »Vjera tako preobražava svijet što nas iznutra preobražava, ako joj se otvorimo. Zato su svi pokušaji u Crkvi da se svijet ili Crkva 'urede' silom, ili manipulacijom, ili nekom politikom pobožnih spleta napokon škodili Crkvi i donijeli gorke plodove« (88). »Bit će, dakle, u ovo naše vrijeme sve veća krepost i sve vrijednije umijeće znati shvatiti drugoga. To vrijedi i za nas kršćane« (112). Ali »u Crkvi ima već tu i tamo tako malo komunikacije da u nekim predjelima prijete raskol, jer jedni više uopće ne žele doći u dodir s drugima, a kamoli pitati i slušati o čemu je napokon riječ« (112). »Čovjek kako ne bi bio instrument nego gospodar svojih čina i odgovoran za njih,

mora neprestano bdjeti nad djelatnošću zajednice, kako ne bi izdala svoje ciljeve i zlorabila svoja prava« (116). »Stil vlasti oblikuje i gospodare i podanike« (12). »Vjernost Crkvi nije samo vjernost prošlosti — nego prije svega vjernost budućnosti« (133). »Jesmo li demontirali naše mržnje iz svih prošlih, sadašnjih i budućih ratova iz kojih neprestano i sve bujnije raste novo oružje« (186).

Svaka od navedenih misli mogla bi nadahnuti novu temu i novo »pitanje ne samo sadašnjeg trenutka« nego i cijele epohe. A STRAH ZA GRANICU uzduž i poprijeko vrvi ovakvim i sličnim misaonim »nabojima« i koncentracijama. Neke smo izabrali da se bar donekle vidi presjek i unutarnje lice ovog interesantnog pisanja.

Tamni tonovi

Pa ipak je Bajsićeva dominantna taman, tjeskoban i hladan ton. Najmučnija je stvar što su ljudi koje Bajsić gleda oko sebe i kojima upućuje svoju riječ najčešće odbojni, zaglupljeni i nepopravljivi farizeji. »Čini se sve više da je naša slabost duboka, samo što je o tim stvarima posve jalovo pisati. Jer farizeju toga ne treba« (21). Ima li Bajsić za tako crno gledanje stvarnih i provjerenih razloga? — Možda i ima; ali je nemoguće izbjeći dojam da Bajsić piše iz nekakva bunkera, a oko njega stalno fijuču metci i granate. I ti koji ga zasiplju metcima i granatama to su njegovi nevidljivi i stalno prisutni sugovornici. Bajsić im govori svoju istinu, često i pravu istinu, ali kao da ga se baš puno ne tiče, hoće li je oni primiti. On nema nimalo pouzdanja u njihovu volju za liječenjem, zato njegove dijagnoze počesto slično solidno i vješto izvedenoj kirurškoj operaciji, ali bez dezinfekcije i previjanja. Bolesnik je operiran i jednostavno gurnut u stranu, pa što mu bude! Bajsić je izvrsno zapazio da na sve strane »peremo ruke nad situacijom ostavljajući drugima njihovu krivnju i odovornost« (23). Ali je teško izbjeći zaključku da je to i njegova navika. Barem dok piše. Bajsić dobro poznaje misaoni i duhovni fond koncilске konstitucije GAUDIUM ET SPES, pa ipak mora se reći da u njegovim razmišljanjima, prognoziranju i zapisima ima suviše malo »nade i radosti«. On stvari i situacije uglavnom i točno diagnosticira, ali nade i lijekova za ozdravljenje pruža malo i škrtro. Radosti u Duhu — koji sigurno nije manje prisutan u Crkvi naših dana i u »sadašnjoj kršćanskoj sadašnjosti« nego je bio u svim ostalim razdobljima Crkve, jer Duh je njezin život »do konca svijeta« — zaista je suviše malo. Zato nas njegovo razmišljanje nerijetko podsjeti na dobro pripravljeno jelo, ali tek iz frižidera izvađeno i ponuđeno. Iz tih razloga, čini se, da on u svom »pitanju sadašnjeg trenutka« počesse ne pogađa u središte i jezgru, nego u obodnicu: Neki »uporno žale što je Gospodin Bog tako trom i nemaran, jer bi se za njegovu slavu — zar doista samo za njegovu? — oni već davno bolje pobrinuli« (82). Međutim, ako i postoji tu i tamo poneki takav čudak i smušenjak, ne bi se ipak moglo reći da se to popelo do »pitanja sadašnjeg trenutka«. Ironija i sarkazam, s mjerom i utemeljeni, mogu izvrsno pomoći živu i jasnijem formuliranju problema i stava, ali ako je cijelo tkivo jedne knjige prožeto tom potkom, i u afektivnom i u misao-

nom pogledu, onda nam to zaista sliči »uskrsnom pikniku ali samo s kiselim krastavcima«.

Ali kad Bajsić nadiđe svoju dominantu — možda urođeni puls — pa mirno intonira i mirno dovrši svoje razmišljanje, u takvim trenucima i usponima on daje snažnu i bogatu poruku. On tada izgovori i sugerira šire i obuhvatnije od »pitanja jednog trenutka«. Jedno od takvih jest KRIZA (178—180), MAMA ZA ODRASLE (150—152), i još poneko. I da je STRAH ZA GRANICU mišljen i pisan na način i u stilu takvih razmišljanja, kako bi ova knjiga toplije i svjetlije sjala u zimi naših nevolja, novih i svježih, kao i onih zastarjelih i duboko zatemeljenih u našoj Crkvi. Ali kad nam nakon više njih ne preostane drugo nego pružiti ruke u bezutješnu prazninu, to onda smeta ne samo sitne i prizemno pobožne dušice, nego i sve one koji u kršćanskom razmišljanju žele osjetiti i doživjeti »nadu koja je u nama« (1 Pt 3, 15). Jedno od posebno »tjeskobničkih« razmišljanja jest ono s konca 1979. NARODI NAM SE (187). Kad sam ga pročitao u KANI, smučeno sam se zapitao: Pa, komu je ovo napisano?! Tko se tim može okoristiti, dići, pročistiti? Zar takvo gledanje na »kršćansku sadašnjost« ne znači posvemašnje »povlačenje«? Pa ipak, Bajsić bi ovdje imao pravo, kad bi naše kršćanstvo bilo jedino rezultat našeg napora i našeg naravnog umovanja. Ali ono to nije. Kršćanstvo je neprekidno »oživljavanje mrtvih kostiju«. Zna se tko te kosti oživljuje. Zato u kršćanstvu i za kršćanstvo nema beznadnih situacija. Kršćanstvo u svojim pravim izvorima »ne može biti umorno« (Šagi).

Nejasni tonovi

Uz ponisku temperaturu kojom dočeka i zahvati čitatelja Bajsić u svo- me STRAHU ZA GRANICU iznese poneki put i takva gledišta kojima ne zadovolji tradicionalne slojeve naše »kršćanske sadašnjosti«. On ih više puta potrese i uznemiri. Među tim nezadovoljnicima ima i takvih kojima smeta sve što oni nisu čuli i naučili u svojoj udžbeničkoj teologiji. A čovjek se često začudi koliko dobrih i ispravnih stvari smeta tom prosjeku ljudi. Da stvar bude još gora, ti ljudi nisu uopće u stanju razlikovati jezgro crkvene i teološke reforme od svakovrsnih istrčavanja nezrelih ali i više puta zločudno »punjenih« novatora. Treba ipak pošteno reći da »kočničari« počesto nisu ljudi zle volje, ali imaju malo previše »straha za svoje stare granice«. Oni su iskreno ustrašeni — što nije uvijek bez razloga — za prave smjerove Crkve. Ali među »kočničarima« sigurno ima i zadrnosti gdje se odmah i unaprijed zna da je sve krivo što se ne slaže s njihovim mišljenjem.

Čini se da Bajsić u svojim razmišljanjima sreta samo ovu drugu klasu »kočničara«, a premalo ima pred očima one dobroćudne, koji mogu koracati i novim usjecima, samo im treba diskretno pomoći. I budući da ima pred očima ove druge, njegova su razmišljanja, zato i njegovi monolozi toliko mrzli, pa i agresivni.

Ali nije stvar samo u načinu i pristupu. Kod Bajsića se sretamo sa sadržajima, »slikama i idejama« (91), koje bi i teološki trebalo »produbiti« i valorizirati. Bajsića i kao teologa i kao kršćanina dira, zapravo

boli činjenica što je Crkva u svom spasenjskom poslanju ovdje kod nas tako malo uspješna. Crkva produžuje svoj vijek uglavnom »biološki« (23). Gdje je uzrok te stagnacije i onemoćalosti? Bajsić misli da su »ljudi usljed dubokih promjena — koje Crkva nije u pravo vrijeme uočila — napustili njezine povijesne okvire« (41). U Crkvi je uvijek bilo okamina. One su uvijek bile smetnja da se u Crkvi jasnije vidi lice Krista, jedinoga Spasitelja. Pa ipak su drugi čimbenici za to bili odlučniji: Crkva, ljudi u kojima ona živi i djeluje, nisu bili dovoljno »napojeni Duhom« (1 Kor 12, 13). Zato, koliko god bili ljudski faktori i strukture Crkve »posuvremenjeni«, ako u Crkvi djeluju i evangeliziraju ljudi bez istinske predanosti Duhu, Crkva nije u stanju posredovati uvjerljivu istinu i uspješno djelovanje. I nije bit evangelizacije, KAKO će se Evandelje ljudima reći ili »prereći«, nego KOJOM se i ČIJOM snagom govori i nudi. Odlučna je bitna snaga Duh koji govori kroz Riječ Crkve, a ne riječ čovjekova, makar ona bila ne znam kako svježije govorena i aktualno »prerečena«. Duh je taj koji »uvodi« (Iv 14, 26) i »otkriva Otajstvo« (usp. 1 Kor 2, 4—4) i bitno proizvodi spasenje.

Prericati sadržaje vjere u jezik i oblike koje jedan naraštaj i jedna kultura razumiju sigurno je neophodan uvjet uspješne evangelizacije. Ali to je uvjet, a ne bit. To je okvir i prevozno sredstvo ISTINE i SPASENJA. A prevozno je sredstvo jedna stvar, a sadržaji su druga. Jasno je ako navjestitelju RIJEČI nedostaje i »napojenost Duhom« i svjež izričajni oblik, da će njegova riječ biti suvišna. Možda i štetna. Takvi propovjednici stvarno »propovijedaju pticama i ribama«. Možda kroz cijeli život (28, 29). Zato je u Crkvi uvijek bilo podosta »evangelizacije« koja ne kazuje ništa, a umjesto toga odbija. Isto tako, ako netko svu pažnju vraća na oblik, na osuvremenjivanje, na »prericanje«, gubeći iz vida da iz prazna zdenca jednako vodu zahvaćaju, tj. ne zahvaćaju i stare i nove kante, on će stalno juriti za novim oblicima, novim prericanjima i novim tehnikama dok se u svemu tome ne umori, ne razočara. A upravo to pokazase toliki slučajevi i u nas i širom svijeta. Zato i Bajsićevo razmišljanje KARGO KULT (38) koje Crkvu zbog zakržljalosti u njezinim razvojnim oblicima i nadgradnji vidi kao praprimativni relikv izoliran od svijeta, života i stvarnosti, ne daje ni blizu cijelu istinu o Crkvi, a istodobno ujedna ljutim sarkazmom i kiselom ironijom. Iz istih razloga ne možemo prihvatiti kao istinu izlaganje o tradiciji Crkve kao o »Bušmanskome problemu« (106). Prva Crkva, najuspješnija Crkva, djelovala je spasiteljski i osvajalački ne po tom što je našla »odgovarajuću fazu« s grčkom i rimskom kulturom, nego zato jer je bila »siromašna u Duhu« i radikalno vjerna Kristu, koji nije studirao strukture svijeta da ga spasi, već mu je dao obilje svoga Duha i ljubav. A to je uvijek ono BITNO. Jasno je da je ljudski sloj u Crkvi kontingentan i da zahtijeva svoj razvoj i trajno dovršavanje. I kad god je Crkva kroz povijest zanemarila to, sigurno je bila zanemarila i ono bitno: vjernost Duhu koji je po svojoj naravi i poslanju CREATOR. Crkva je pogotovu zatajivala u onim razdobljima kad je zakržljale oblike svog naravnog razvoja proglašavala vrijednošću u koje se nije smjelo ni pod kakvu cijenu dirati. Zbog takvih zastranjivanja ona je izazivala ne samo sažaljenje nego i prezir. U tom je smislu Bajsić izvrsno zapazio da je »nastojanje oko crkvene obnove

u stvari »perpetuum mobile« bez ljubavi koja dolazi od Duha. Pa, ipak se je teško pomiriti s konstatacijom u razmišljanju s istim naslovom (156): »Možda nam je nešto — od ljubavi — ostalo od majke koja se u tom razumjela. Kasnije smo bili uglavnom po čoporim, uvježbavali marljivo svađu, zlobu i nepovjerenje, misleći da se samo tako može naprijed. Možda je to uz nešto discipline bilo dostatno da organizacija opstane. Sada kao da nije više« (158). Čini mi se da ni Viktor Novak u svemu svom »crkvenom« žaru nije Crkvu vidio takvom. Možda Bajsić, gledajući iznutra, više vidi i zna nego Viktor Novak. Konstatacija je zaista porazna. Možda određeni krugovi negdje u Crkvi zaista tako žive. Ali zar se to za Crkvu jednostavno u cjelini može i mora reći? Ako je to cijela istina o Crkvi, bilo općoj, bilo našoj regionalnoj, onda tom biću nema više lijeka. Ali mi — uza sve deformacije — imamo razloga vjerovati da i u našoj Crkvi i u općoj Crkvi ima istinskog ŽIVOTA, jer ona vjeruje u onoga koji je »istina i život«. Držimo stoga da tu Bajsić zaista pretjeruje i skloni smo vjerovati da je to izljev proročke gorčine zbog stanovitih promašaja i nekih upravo prokletih rana, ali i želje da stvari krenu na bolje.

Bajsić je davno iza sebe ostavio sliku trijumfalističke Crkve, koja je svoju monolitnost gradila viš na logici i pojmovima, a manje na ljubavi« (15), a nekad i »silom« (isto). I koliko god bilo točno da se jedinstvo Crkve gradi i raste u Duhu (»Svi smo jednim Duhom u jedno Tijelo kršteni« — 1 Kor 12, 13), ipak jedinstvo Crkve zahtijeva i jedinstvo u istini. Ona je »stup i tvrđa istine« (1 Tim 3, 15). Zato nad Bajsićevim pitanjem: »Zašto u današnjoj Crkvi ima toliko različitih mišljenja o temeljnim istinama« (potertao S. V.) moramo napraviti distinkciju: Jesu li se današnji kršćani razdvojili u temeljnim istinama vjere ili današnji kršćani temeljnim istinama vjere prilaze s više teološkog pluralizma? A to su bitno različite stvari.

Temeljna je istina vjere da je jedan Bog i u Bogu tri osobe. Tu za kršćanskog vjernika nema različitih mišljenja, da bi npr. moglo biti četiri ili dvije osobe u Bogu. Ali KAKO to teološki našim naravnim pojmovima razjasniti ili približiti, to je druga stvar. To je predmet teološke znanosti, i tko nam to u naravnim kategorijama više i bolje razjasni: čuvajući, dakako, Objavu i temeljnu istinu, mi ga lakše prihvaćamo. I jer se s jedne strane radi o preduboku i prebogatu Otajstvu i s druge o ograničenosti naših pojmova i shvaćanja, zato je teološki pluralizam posve normalna i nužna pojava u krilu Crkve. Samo ono što Crkva s odgovarajućeg mjesta u tim teološkim razmišljanjima i produbljanjima potvrdi kao Objavu, kao dogmu, to više ne podliježe različitim mišljenjima nego vjeri. A očito je da u današnjoj Crkvi ima dovoljno teološkog pluralizma, jer iskustva prošlosti opominju da nije uputno stvarati nove Galileje, što još nikako ne znači da se pod plaštem teoloških pluralizama kriju i takve stvari koje su »iskočile« iz pologa Istine. Zato i Bajsićevo pitanje o »različitim mišljenjima u temeljnim istinama« želimo shvatiti u smislu teološkog pluralizma, a ne različitog vjerovanja temeljnih istina vjere. Iz istih razloga disonantno nam zvuči tvrdnja da se »jedinstvo Crkve u istini sve više pretvara u put« (91). Crkva je po svojoj definiciji posjednik i čuvar svoje specifi-

čne, objavljene istine, zato ona to jedinstvo ima i mora ga imati na svim etapama svoga postojanja. Ali ako je to jedinstvo samo neka daleka vizija budućnosti, negdje na daleku putu, tko nam garantira da ćemo ga i tamo negdje naći, i što je to danas što nas veže uz Crkvu, ako u njoj nema jedinstva istine? A ako bi i bila istina, da nam »za nepromjenjive i jedinstvene božanske stvari nedostaju pravi pojmovi i riječi, jer su one uvijek veće od mogućnosti izražaja« (90), to još nikako ne znači da je sve što je Crkva kroz prošlost formulirala kao istinu, prepušteno svakovrsnim relativizmima. Ovdje bi se uz to dala istiještiti i jedna nelogičnost: Ako mi po svojoj umnoj konstituciji nemamo pravih pojmova ni pravih riječi za nepromjenjive i jedinstvene božanske stvari«, čemu nam onda Bog pruža darove koje ne možemo primiti? Ali mi ne možemo izbjeći zaključku prirodnog razuma: Ako su nam oči konstituirane za svjetlo, kako nam um ne bi bio građen za istinu koja mu je potrebija od svjetla? Stoga, iako su otajstvene stvarnosti Objave bogatije od dosega našeg shvaćanja, ipak su naši pojmovi određeni i po sebi dovoljni da Istinu primimo i od nje živimo. K tome treba dodati da problem jedinstva istine nije problem nekakva »jedinstva u slikama i idejama« (91), nego življenje ISTINE u Duhu koji nam je dan i kojim smo opečaćeni. »Slike i ideje«, to je plod naravnog ljudskog naprezanja koji vrijedi toliko koliko je zahvatio istine, a jedinstvo u temeljnim istinama vjere u stvari je život u Duhu koji nas uvodi u ISTINU i koji je isti u svima koji ga posjeduju. Ako nema jedinstva u temeljnim istinama vjere, onda je u tom nejedinstvu nemoguće pretendirati na istinu. Tu onda nema ni »Tijela Kristova u kojem smo svi jedan« (usp. Gal 3, 28).

Čini se da je Bajsić svoje teološke i filozofske horizonte posebno otvorio u razmišljanju ADAMOVA BUNDA (94): »Pisma uvijek govore iz neke povijesne situacije i za tu situaciju *i samo su tako valjana* (potcrtao S. V.), jer čovjek uvijek živi u nekoj povijesnoj situaciji« (95). Iskaz je točan ali ne u svom ekskluzivnom obliku. Da Pisma uvijek govore iz neke povijesne situacije, to je razumljivo. To jednako pokazuju knjige i Novoga i Staroga zavjeta. Da Pisma trenutno i prvotno govore za situaciju u kojoj su nastala, i to je očito. No odmah iskrsava pitanje: govore li ona SAMO za tu situaciju? Ili pak govore za svaku situaciju u kojoj će se čovjek naći sve do eshatona! Zato tvrdimo: Pisma nisu valjana samo zato što uvijek govore iz neke povijesne situacije i za tu situaciju, nego zato jer iz njih govori Bog po svom Svetom Duhu. Da je Bog u Pismima dao svoju Riječ za svaku situaciju do konca svijeta, znamo i po tom što je Objava sa zadnjim Apostolom dovršena.

Povijesna je metoda mnogo pomogla da se neke stvari svete Povijesti prirodnije i potpunije shvate. Ali kad povijesna metoda hoće na svaki način da svoje kalupe navuče na sve SADRŽAJE svete Povijesti, onda imamo na djelu Bultmanna, komu od svete Povijesti uglavnom ostadoše samo mitovi i mitologije, koje onda treba razlamati i skidati s Pisma da ga razumijemo, ali kako se kome prohtjedne. I tako dođemo do toga da o Isusu Kristu, središtu, ključu i smislu svete Povijesti i cjelokupne ljudske povijesti u stvari ne znamo ništa, ili gotovo ništa. Prema tim »interpretacijama« Krist nije svojom naukom i svojim Du-

hom svoje učenike učinio »novim stvorenjima«, nego su njegovi učenici »u funkciji svojih egzistencijalnih problema« stvorili Krista onakog kakva ga vidimo iz Evandjelja, a kakav je bio povijesni Krist, to niti znamo niti nam je potrebno znati.

Bajsić je logičan i konzistentan duh pa svoje poimanje istine dosljedno primjenjuje i na naravni red bitka: »Čovjek je daleko bogatiji u svojim mogućnostima nego što se iz perspektive nekog vremena čini. *Kažu da je čovjekova narav nepromjenjiva* (potcrtao S. V.), no što je narav, to se ne može dobiti jednostavno kopijom nekog razdoblja.« Zato, stavljajući diskretno pod upitnik nepromjenjivost ljudske naravi, Bajsić u istom razmišljanju pita: »Gdje čovjek zapravo prestaje biti čovjek?« (96).

Bajsić, očito, ovdje nema pred očima moralnu sliku čovjekovu nego njegov bitak, ontologiju. Stoga se njegovo pitanje nekako čudno doima. Biološki čovjek prestaje biti čovjekom, iako ne osobom, fizičkom smrću; ontološki čovjek ne može ne biti čovjekom, jer konstitutivni elementi, tijelo i besmrtni duh, neće nikad prijeći u nešto drugo, da bi čovjek ne bio čovjekom.

Statičko poimanje svijeta i prirode, ako i nije daleka prošlost, kao slika svijeta je nestalo. Ne samo u ljudi Bajsićeve kulture, nego i uopće. Pa ipak bitak svijeta nije neuhvatljivi nimbus bez ikakvih konstanta. Zato se čini da Bajsić zamjenjuje dvije stvari: konstante bitka i razvojnu dinamiku u svijetu, koja je rezultat neograničenog stupanja bića u razne međusobne odnose. Biljke će stupajući u nove međusobne odnose davati nove vrste i rodove biljaka, ali ontološki nema nikakva temelja da bi tim odnosima proizvele i domaće životinje. Tako i čovjek, uza sav svoj umni i moralni razvoj ostat će samo čovjekom. Može to biti na bolje, ali nas povijest uči da razvoji idu nekad i u obrnutom smjeru. Jureći danas s nedefiniranim i maglenim predodžbama nedovoljno razrađene i nedomišljene evolucije na svim razinama postojanja neki »izmijeniše« i moralne konstante čovjeka: Što je jučer bilo nemoralno (homoseksualnost, pobačaji) to već danas ne bi trebalo biti nemoralno, jer se čovjek »mijenja«. Jasno je da to vodi u moralnu samovolju i nihilizam.

Bajsić u ADAMOVOJ BUNDI posve ispravno zaključuje: »Kada dolazi zima, pametnije je misliti o bundi nego u prošlom ljetu« (96). Jedino je pitanje u tom, od čega bi tu bundu za zimu trebalo učiniti. Majke Terezije i ostali »siromašni u duhu«, čini se, to bolje znaju nego drugi.

Bajsićev je radius zanimanja i zapažanja zaista širok i bogat. Nije čudo što on dirne u još poneko pitanje, gdje bi mogao nastati »kratki spoj«. Npr., ne bismo se naprosto mogli s njim složiti kad piše: »Dinamika života prvih kršćana izvirala je iz obećanja i iščekivanja dolaska Gospodinova« (120). Jednim dijelom da, i negdje. Ali to jednostavno i *općenito* reći znači da je dinamika njihova kršćanstva počivala na jednoj njihovoj zabludi. Nije zabluda obećanje i dolazak Gospodinov, nego njihova nada da će i oni to dočekati. Dinamika je njihova kršćanstva izvirala iz dublje i njima prisutnije stvarnosti, a to je vjernost Duhu. To je bio uvijek i to ostaje u svakom razdoblju bitni izvor kršćanske dinamike.

Bajsić se ponekada nepotrebno zaleti. Govoreći o vražjim poslima (160), Bajsić trijezno i bistro upire prstom na mnoge poteškoće koje možemo i moramo shvatiti i bez »đavolove intervencije«. Pa ipak ne možemo prihvatiti njegov izričaj: »Zna se, SLUŽBENO, da je vrag opasno i zlobno biće i da ga se valja čuvati« (160). Je li on to samo »službeno« opasan? Jer »nekima se taj govor uopće čini neozbiljnim« (isto). Slušali smo mi ovih godina svakovrsnih posuvremenjivanja i iz usta učenih teologa da vrag i ne postoji. Možda bi im trebalo samo jedno pitanje uputiti: »Ako netko niječe opstojnost Sotone, kako može ikako čitati Evanđelje?« Nije Sotona Evanđelje, ali je Evanđelje upravo po tom Vesela vijest, jer nas oslobađa od Sotone i omogućuje nam da budemo sinovi Božji.

Na koncu moramo još jednu stvar istaknuti u vezi s ovom knjigom: To je jedna od onih knjiga koje će sa zanimanjem i korišću pročitati svaki intelektualac bilo kojeg životnog smjera i svjetovnog nazora. Ne možemo se s Bajsićem uvijek složiti. Nekad nas uznemiri i zaledi. Ali on je uvijek misaon i hrabar. Često je korisnije s njim se razilaziti nego se s tolikima slagati.

TOMA AKVINSKI U KRIVOM OGLEDALU

*Vladimir Premec, Hrestomatija etičkih tekstova,
Svjetlost, Sarajevo, 1978, Biblioteka »Ethos«*

Nikola Bulat

Možda je ovaj osvrt u zakašnjenju, ako se uzme u obzir, da je *Hrestomatija etičkih tekstova* izašla već 1978. god., ali zbog važnosti ovakva pothvata, dobro je i sada upozoriti na neke stvari.

Ovo je prva od više knjiga etičkih tekstova koje bi trebale izići i koje su namijenjene studentima filozofije i društvenih nauka kao i široj intelektualnoj publici, kako se na početku kaže. Nakana je biblioteke Ethos da općinstvu predstavi najreprezentativnije tekstove najznačajnijih mislilaca »u kojima se govori o osnovnim pitanjima etičke teorije i moralne prakse, kao što su: poimanje osnovnog dobra i najviše vrijednosti, krajnjeg cilja i smisla života i s tim shvatanje dužnosti, ispravnog ponašanja i vrline, kao i odnosa slobode i odgovornosti« itd., kako se naglašava na početku knjige.

Ovo je u nas prvi pokušaj da se nešto ovakvo čini na polju etičke literature, pa je za svaku pohvalu i treba očekivati da doista bude reprezentativan, i po izboru autora i po sadržaju tekstova, a iznad svega po solidnim prijevodima koji će vjerno prenijeti misao pisca na naš jezik.